Od stvorenia sveta po rozdelenie Šalamúnovho kráľovstva

Úvodné poznámky

História Izraela, predovšetkým jeho rané obdobie až do prvej polovice druhého storočia po Kristovi, je zemepisne viazaná na oblasť tzv. Úrodného polmesiaca. Táto oblasť rozkladajúca sa od Perzského zálivu a tiahnuca sa územím Mezopotámie pozdĺž nížin riek Tigrisu a Eufratu a potom ďalej na juhozápad územím Kanaánu k úrodnej nížine Nílu je považovaná za kolísku starovekých civilizácií. Keď sa patriarchovia izraelského národa objavili koncom 3. tisícročia pred Kristom na scéne dejín,[A)-B)] mezopotámske a egyptské kultúry už písali svoju tristoročnú históriu. Kanaán bol zemepisným centrom formovania izraelského národa a novovznikajúceho štátneho útvaru. Podľa záznam v 1. knihe Mojžišovej sa tieto starobylé civilizácie, počínajúc Abrahámom narodeným v Mezopotámii a končiac Jozefom v Egypte, prelínajú (1. Mojžišova kapitoly 12-50).

V prvej časti tejto série (Datovanie starozákonnej a novozákonnej doby, Solas číslo 61, str. 28-43) sme sa venovali otázkam datovania historických udalostí a začiatku novozákonnej doby. Túto časť začneme tým, že si vysvetlíme zemepisné pojmy Kanaán, Filištína a Palestína.

Kanaán, Kanaánci

Kanaán je vlastné meno a pomenováva ľudí aj krajinu.[1)]

Je to vlastné meno Noachovho vnuka. Jeho otcom bol prostredný Noachov syn Cham (Sem, Cham, Jafet). Pre neprávosť jeho otca Noach nad Kanaánom vyriekol kliatbu (1. Mojžišova 9:18-19, 22-27). Od neho pochádza pomenovanie územia i ľudí. Jeho rodokmeň je uvedený v 1. Mojžišovej 10:15-18.

Kanaánci je pomenovanie ľudí žijúcich na území Kanaánu. Obyvatelia tohto územia boli rozličnej národnosti a jazykov a žili v mestských štátoch. Kanaánci sa zaoberali hlavne obchodom. Vyplývalo to z ich polohy – nachádzali sa uprostred medzi Mezopotámiou a Egyptom. Obyvatelia lepšie prosperujúcich kanaánskych námorných mestských štátov v severnejších častiach stredomorského pobrežia boli vonkajšiemu svetu známi ako Feničania. Toto pomenovanie súvisí s purpurovým farbivom, ktoré títo Kanaánci extrahovali z morských mäkkýšov a používali pri výrobe odevov, hlavne kráľovských rób. Pomenovanie Feničania v doslovnom význame znamená „purpuroví ľudia“. V dôsledku toho sú slová „Kanaánec“ a „Feničan“ rovnakého kultúrneho, zemepisného a historického významu. Všetci obyvatelia Kanaánu sú Kanaánci, pričom ďalšie pomenovania ako Jebuzejci (pôvodní obyvatelia Jeruzalema) alebo Feničania iba podrobnejšie opisujú, z ktorej časti Kanaánu pochádzajú.

Kanaán je historický názov územia, na ktorom žili Kanaánci (v Roháčkovom preklade pomenovaní Kananeji). Po zmätení jazykov pri stavbe Babylonskej veže a rozptýlení (zhruba 2400 pred Kristom) sa Kanaánci usídlili na východnom pobreží Stredozemného mora a ich územie siahalo od Sidona po Gazu a vo vnútrozemí až po Sodomu a Gomoru na juhu a hore na sever až po Lašu (1. Mojžišova 10:19). Zem zasľúbená izraelskému národu v zasľúbení danom Abrahámovi sa tiež nachádza na tomto území a tiež sa nazýva Kanaán, avšak územne je definovaná takto: na juhu od Egyptskej rieky po rieku Eufrat na severe, územie obývané kmeňmi Keneja, Kenizeja, Kadmoneja, Heteja, Ferezeja i Refaimov, ako aj Amoreja, Kananeja, Girgazeja a Jebuzeja (1. Mojžišova 15:18-21). Toto je územie, na ktorom sa písali a aj dnes sa píšu dejiny izraelského národa. Zemepisne môže byť rozdelené na štyri oblasti: náhorná planina, vrchovina, údolie Jordánu a východná rovina.[1), 2)]

Náhorná planina sa rozkladá pozdĺž pobrežia Stredozemného mora s prístavnými mestami Sidón a Týr, ktoré boli strediskami obchodu. Bola to bohatá pobrežná oblasť.

Vrchovina sa rozkladá medzi údolím Jordánu a náhornou planinou. Je najdôležitejším územím tejto oblasti. Tvoria ju tri hlavné lokality: Galilea, Samária a Judsko. Dosahuje nadmorskú výšku v rozmedzí 600 až 1 200 m. n. m. Táto oblasť má úrodnú pôdu vhodnú k pestovaniu vína, hrozna, olív, orechov a ďalších plodín a tiež úrodné pastviny. Galilejské kopce od Samárie oddeľuje Jizreelské údolie. Toto údolie bolo v biblických dobách svojou polohou strategicky veľmi dôležité, a ako uvádza Písmo, bude aj v budúcich dobách.

Údolie Jordánu na sever od Galilejského jazera siaha do vzdialenosti 65 km až k hore Hermon.

Na juhu siaha k najjužnejšiemu bodu Mŕtveho mora, ktoré je zhruba 400 m pod hladinou mora.

Východná rovina je územie na východ od údolia Jordánu.

Keď sa Abrahám presídlil do Kanaánu (v roku 2 095 pred Kristom – mal 75 rokov, keď vyšiel z Cháranu, 1. Mojžišova 12:4), bolo toto územie mostom spojujúcim Egypt a Mezopotámiu. Preto nie je prekvapujúce, že sa na tomto území nachádzalo zmiešané obyvateľstvo. Kanaánske mestá ako Jericho, Týr, Sidón, Gaza a iné boli už osídlené pred príchodom patriarchov do Kanaánu.

Filištína, Filištínci

Filištínci[2)] odvodzujú svoj pôvod od Chamovho syna Micraima (1. Mojžišova 10:6, 13-14; 1. kniha kroník 1:12). Patrili medzi tzv. morské národy. Podľa Knihy Ámos (9:7), prv ako sa usadili na území Kanaánu a prišli do styku s Izraelitmi, pôvodne bývali v Kaftore, ktorého lokalita nie je istá. Niektoré mimobiblické zdroje Kaftor lokalizujú na ostrovy Egejského mora, iné na pobrežie či vnútrozemie Malej Ázie (dnešné Turecko). Filištínci sa neskôr usadili v Kanaáne, ale neboli považovaní za Kanaáncov.

Územie obývané Filištíncami (v doslovnom prepise Starého zákona Philištíncami či Pelištínmi) bolo známe ako „krajina Filištíncov“ alebo „Filištína“ a z týchto názvov vzniklo starogrécke pomenovanie Palestína.

Filištínci sa prevažne usadili na náhornej planine. Usudzuje sa, že prevahu nad okolitými kmeňmi (národmi) na území Kanaánu mali v tom, že poznali tajomstvo tavenia železa.[2)] Boli údajne prví, ktorí túto technológiu na území Kanaánu (Palestíny) ovládali. Ostatné národy tohto územia vrátane Izraelitov vtedy ešte nepoznali železo, zotrvávali pri používaní bronzu.

Palestína

Názov Palestína[1),2)] sa pôvodne vzťahoval na lokalitu územia Kanaánu obývanú Filištíncami. Postupne sa tak nazvalo celé územie Kanaánu. Dnes treba rozlišovať pomenovania: zemepisné územie Palestína a obývanú autonómnu oblasť nazvanú Palestína.

Dôležité biblické udalosti ranej histórie Izraela, o ktoré sa pri datovaní budeme opierať, sú hlavne: vstup Abraháma do Kanaánu, štyristo tridsať rokov pobytu Izraelitov v Egypte, rozpad Šalamúnovho kráľovstva a zánik Severného a Južného kráľovstva, sedemdesiat rokov babylonského zajatia, Kýrov (559 – 530 pred Kristom), Dáriov (522 – 486 pred Kristom) a Artaxexov (464 – 425 pred Kristom) edikt a Danielovo proroctvo o sedemdesiatich týždeň-rokoch Božích rozhodnutí o izraelskom národe.

Od stvorenia sveta po Abraháma

Začiatok pobytu Abraháma v Kanaáne (Abrahámovej doby) pripadá na rok 2 095 pred Kristom.[B]

Kvôli celkovému obrazu a systematickému výkladu sa stručne dotkneme aj počiatkov dejín ľudstva.

Otázky o pôvode života, ľudstva a všetkých vecí odpradávna zamestnávali ľudskú myseľ. V prvých jedenástich kapitolách 1. Mojžišovej knihy sú uvedené základné fakty týkajúce sa pôvodu človeka a vzniku vesmíru. V písomných záznamoch o tom, ako Boh konal s človekom, nás tieto kapitoly privádzajú do ďalekej minulosti, ďaleko za hranice toho, čo bolo odhalené a potvrdené historickými a vedeckými výskumami. Biblickí veriaci tento záznam prijímajú ako prvotný a jediný autentický záznam Božieho stvorenia a ranej histórie ľudstva. Tieto kapitoly sú základom celého zjavenia zachyteného v Starom a Novom zákone. V období, ktoré sa v nich opisuje, nachádzame štyri udalosti, ktoré významne ovplyvnili históriu ľudstva: stvorenie sveta; pád človeka do hriechu a jeho následky; potopa sveta – Boží súd nad ľudstvom; nové začiatky ľudstva a stavba veže v Bábeli (Babylone), od ktorej sa odvíja pôvod národov. Vzhľadom na našu tému je potrebné venovať im aspoň krátku pozornosť.

Od tohto odseku začíname s datovaním udalostí starozákonnej doby. Dátum, číselný údaj, ktorý jednotlivým udalostiam pripisujeme, ako na to upozorňujeme aj v prvej časti, je potrebné brať orientačne ako najpravdepodobnejší údaj, že vtedy príslušná udalosť nastala.

Stvorenie sveta

(1. Mojžišova 1:1 – 2:25)

Datovanie udalostí počiatočného obdobia dejín ľudstva sme predložili v prvej časti. Uviedli sme, že datovanie cez chrono-genealógie je presné, lebo biblický záznam je bez medzier. Jeden z výpočtov založených na masoretskom texte kladie narodenie Abraháma do roku 2 170 pred Kristom. To kladie datovanie začiatku potopy do roku 2 522 pred Kristom (Abrahám sa narodil 352 rokov po Noachovej potope) a datovanie začiatku stvorenia, ktoré trvalo šesť dní, do roku 4 178 pred Kristom.

Nemáme však detailné zemepisné údaje o tomto období. Je nepravdepodobné, že niekedy bude presne lokalizovaný Eden a budú zmapované pôvodné rieky a krajiny. Nie je záznam o tom, k akým zemepisným zmenám došlo po vyhnaní Adama a Evy z raja a po Noachovej celosvetovej potope. Sú to dôležité otázky, ktoré trápia ľudskú zvedavosť, ale dôležitejšie, ako poznať odpovede na ne, je, aby sme si uvedomili, čo sa v záznamoch o udalostiach tohto počiatočného obdobia histórie ľudstva hovorí a aký to má význam a dopad na život jednotlivca.

Pád do hriechu a jeho následky

(1. Mojžišova 3:1 – 6:10)

Dejiny ľudstva začínajú Adamom. Adam bol stvorený a bol prvým človekom zo všetkých ľudí. Pred ním na zemi nebolo žiadneho človeka – predka, ktorého by bol potomkom. Od neho (a Evy) pochádza celé ľudstvo. Vieme to bezpečne z Písma, ktoré okrem iných udalostí oznamuje, že v dôsledku Adamovho pádu do hriechu všetci musíme raz zomrieť. Písmo túto skutočnosť jasne zjavuje: „Preto ako skrze jedného človeka vošiel hriech do sveta a skrze hriech smrť, a tak prešla smrť na všetkých ľudí, pretože všetci zhrešili“ (Rímskym 5:12). Smrť svedčí o našom pôvode. Keby sa našiel človek, ktorý by nemusel zomrieť, tak by nepochádzal z Adama. Taký človek splodený z muža a ženy sa však až do dnešných dní nenašiel, takého jednoducho niet.

Adam, ako Bohom stvorená bytosť, bol bez hriechu, žil v spoločenstve so svätým Bohom a vo svete, v ktorom nebolo hriechu. V tretej kapitole 1. Mojžišovej je však oznámené, že Adam zhrešil a stratil spoločenstvo s Bohom. Odvtedy všetci jeho potomkovia, celé ľudstvo, každý človek, ktorý sa narodil a narodí z muža a ženy, nesie následky Adamovho hriechu – nemá spoločenstvo s Bohom, je hriešnik a podlieha smrti (Žalm 51:7; Rímskym 3:123, 6:23; 1. Korintským 15:22).

Ľudstvo sa množilo a spolu s ním narastal aj ľudský hriech, zloba a vzbura. Dosiahli takých rozmerov, že sa Boh rozhodol zahladiť ľudstvo a zničiť svet vodami potopy.

Potopa sveta – Boží súd nad ľudstvom

(1. Mojžišova 6:11 – 8:19)

Noach (Noe) a jeho rodina – Noach, jeho traja synovia (Sem, Cham a Jafet) a ich manželky (spolu osem ľudí) – našli milosť v Božích očiach a cez nich aj ľudstvo (ľudská rasa). Spolu s nimi aj ostatné tvorstvo – všetci dostali milosť na nový začiatok vďaka Božej zmluve s Noachom. Boh opäť dáva ľuďom príkaz množiť sa a zaplniť zem na Božiu slávu. K začiatku potopy došlo v roku 2 522 pred Kristom. Trvala približne jeden rok a potom Noachova archa bezpečne pristála na vrchoch horstva Ararat.

Nové začiatky ľudstva a stavba veže v Bábeli (Babylone)

(1. Mojžišova 8:20 – 11:32)

Po potope Boh s Noachom a jeho potomstvom uzavrel zmluvu a povolal ich k tomu, aby sa znova plodili, osídlili a naplnili zem. Dúha na nebi sa stala trvalým znamením tejto večnej zmluvy. Namiesto poslušnosti zaplniť zem a osláviť Boha si ľudstvo zvolilo oslávenie samého seba zhromaždením sa na jedno miesto na rovine v zemi Šineár (Sumer, Babylonia; 11:2), vybudovaním si veľkého mesta a veže siahajúcej až do nebies (11:4). Ľudstvo sa tým opäť rozhodlo ísť svojou vlastnou cestou, cestou neposlušnosti, bezbožnosti a modlárstva. Boh musel znova zasiahnuť, aby ľudstvo išlo podľa jeho zámeru. Zmiatol ich reč. Tým došlo k rozptýleniu ľudstva po celej tvári zeme a k vzniku národov (1. Mojžišova 11:7-9). Celá zem bola zaľudnená potomkami troch Noachových synov (9:19). Ich rodokmene sú uvedené v 1. Mojžišovej 10:1-32 a sú v nich uvedené oblasti, ktoré osídlili jednotlivé rodiny/kmene, z ktorých vzišli národy.

Sem bol najstarší Noachov syn. Spolu s najmladším bratom Jafetom sa mu dostalo Noachovho požehnania (1. Mojžišova 9:26-29). Cez jeho rodovú líniu vedie rodokmeň Ježiša Krista (Lukáš 3:23-38). Jeho potomkom bol aj Térach a jeho syn Abrahám.

Cham bol prostredný Noachov syn. Nad jeho štvrtým synom Kanaánom vyslovil Noach kliatbu (1. Mojžišova 9:25-27). Kanaán sa usadil na východnom pobreží Stredozemného mora a ďalej vo vnútrozemí smerom na východ (10:19).

Jafet bol najmladší Noachov syn (10:2-5). V literatúre sa uvádza, že on a jeho synovia sa usadili vo vnútrozemí v blízkosti Čierneho a Kaspického mora a na západ až do Španielska.

Abrahám a národ Izrael

Boh mal stále v úmysle zachovať ľudstvo a mať svoj ľud. Spomedzi všetkých ľudí si pre svoje ciele vyvolil Abraháma. Dal mu zasľúbenie, že v ňom budú požehnané všetky čeľade zeme. Izraelský národ má svoj pôvod v Abrahámovi. Boh dal Abrahámovi a po ňom aj Izákovi a Jakobovi (Izraelovi) aj zasľúbenia, ktoré sa týkajú špecificky izraelského národa. Podrobne o nich píšeme v publikácii Zmluva zasľúbení (podnadpis: Abrahámovo potomstvo), vydavateľstvo Solas, 2017 (a v sérii článkov „Izrael v dejinách spásy“ (1. – 6. časť je publikovaná v Solas číslo 57, 7. časť v Solas číslo 59 a ďalšie časti plánujeme do nasledujúcich čísiel).

Abrahám

(1. Mojžišova 11:23 – 25:1-11)

Abrahám sa narodil v roku 2 170 pred Kristom, 352 rokov po potope.[3)] Jeho rodným domovom bol Úr Chaldejský (1. Mojžišova 11:27) – dnes je to lokalita na území juhovýchodného Iraku. Bol to významný mestský štát, mesto v južnej Mezopotámii. Mezopotámia bola krajina v povodí riek Eufrat a Tigris. Rodina pod vedením Téracha, Abrahámovho otca, vyšla z Úru Chaldejov a bývali v Chárane (11:31). Odtiaľto potom Abrahám odišiel po smrti otca do krajiny Kanaán (12:4-5).

Abrahámovi bolo sedemdesiatpäť rokov, keď vyšiel z Cháranu (verš 4). Do Kanaánu vstúpil v roku 2 095 pred Kristom. Na základe tohto dátumu je obdobie pobytu patriarchov v Kanaáne (Abraháma, Izáka, Jakoba a jeho dvanástich synov – ktorí sú otcovia dvanástich pokolení – Rúbena, Simeona, Léviho, Júdu, Dána, Naftaliho, Gáda, Asera, Izachára, Zabulona, Jozefa a Benjamina; Skutky 7:8) určené na 215 rokov. Jakob s rodinou prišli do Egypta v roku 1 880 pred Kristom. Doba pobytu Izraela v Egypte bola 430 rokov (2. Mojžišova 12:40-41) a východ z egyptského zajatia je datovaný na rok 1 450 pred Kristom (15. storočie pred Kristom).

Izrael v Egypte

Keď prišiel hlad na celý Egypt a Kanaán a veľké súženie, udalosti sa odohrali tak, že Jakob (vo veku 130 rokov, 1. Mojžišova 47:9) s celou svojou rodinou v počte sedemdesiat duší, ktoré pošli z Jakobovho bedra, odišli z Kanaánu dolu do Egypta (1. Mojžišova 46:27) a tam ich usídlili v zemi Gózen (47:6). Jakobova smrť v roku 1863 pred Kristom (49:33, čítaj od verša 28) sa považuje za koniec obdobia patriarchov (patriarchov Abraháma, Izáka a Jakoba).[2)]

Potomkovia Abraháma, Izáka, Jakoba a jeho dvanástich synov žili v cudzej krajine, v Egypte, približne 430 rokov. Pod Mojžišovým vedením vyšli z egyptského otroctva a po štyridsaťročnom putovaní po púšti vošli pod Józuovým vedením do zasľúbenej krajiny a obsadili ju. Územie si rozdelili podľa nariadenia Hospodina.

Osídlenie Kanaánu

Izrael, dvanásť Jakobových pokolení, vstúpil na územie Kanaánu okolo roku 1 410 pred Kristom. Izrael ako Boží vyvolený národ bol reálne pripravovaný k životu v Kanaáne (5. kniha Mojžišova). Počas štyridsiatich rokov putovania po púšti, počas ktorých vymieralo neveriace pokolenie, sa neuskutočňovala obriezka na znamenie zmluvy s Hospodinom (Józua 5:1-9). Tento obrad bol po prechode Jordánu obnovený a novej generácii sa ním pripomenula zmluva a Boží sľub, že ich zavedie do krajiny „oplývajúcej mliekom a medom“. Vstupom do zasľúbenej krajiny začalo aj slávenie Paschy a prestalo dodávanie manny. Ľud od tejto chvíle mal jesť plody zeme zasľúbenej krajiny (verše 10-12). Náboženským centrom Izraela sa stalo mesto Sílo (Józua 18:1). Tu sa dokončilo rozdelenie krajiny medzi Jakobove pokolenia.

Zo štrnástej kapitoly Knihy Józua sa usudzuje, že dobývanie a obsadzovanie Kanaánu trvalo sedem rokov. Je možné, že Józua zomrel krátko po tomto období alebo ešte žil ďalších dvadsať, tridsať rokov, pričom prísne napomínal ľud, aby sa báli Hospodina. Ľud to slávnostne sľúbil (Józua 24:1-28). Józua zomrel vo veku 110 rokov (24:29). Po Józuovej smrti ľud dodržal svoj sľub len dovtedy, kým nevymrela generácia, ktorá zažila Józuu (zdroj 2, str. 87-94).

Obdobie vlády sudcov

Boje Izraelčanov s Kanaáncami pokračovali aj po smrti Józuu, pretože Kanaánci neboli z územia zasľúbenej krajiny úplne odstránení.C) Izraelčania vernosť Hospodinovi (Jehovovi), Bohu Izraela, nezachovali a uctievali božstvá Kanaáncov. Za to ich stihli súdy vo forme útokov a útlaku zo strany okolitých národov, medzi ktorými žili. Keď však volali k svojmu Bohu, vzbudil im vodcov (sudcov), pod vedením ktorých dosahovali slobodu, ktorá im však vydržala len dovtedy, kým sa opäť nevrátili k modloslužbe, k uctievaniu kanaánskych božstiev. O tomto období sa hovorí, že každý v Izraeli si robil, čo uznal za správne.

Toto obdobie je z hľadiska chronológie ťažko popísať, chronológia tohto obdobia je neistá. Jediný pevný časový údaj, ktorý preklenuje toto obdobie, je uvedený v 1. knihe kráľov, v ktorej je uvedené, že od vyjdenia z egyptského zajatia až do štvrtého roku kraľovania Šalamúna uplynulo 480 rokov (rok vyjdenia približne 1 450 pred Kristom; 1. kráľov 6:1). Do týchto rokov zapadá pôsobenie sudcov (Otniel, Ehúd, Debora a Barák, Gedeón... Samson), kňaza Éliho, proroka Samuela, Saula – prvého kráľa Izraela, kráľa Dávida a štyri roky kraľovania Šalamúna.

Podľa úvah v zdroji 2) str. 97 pripadá na sudcov od Otniela po Samsona približne obdobie rokov 1 400 – 1060 pred Kristom.

V období sudcov nemal Izrael žiadne hlavné mesto, ktoré by slúžilo ako politické sídlo. Sílo, ktoré bolo za Józuu vystavané ako náboženské centrum (Józua 18:1), takým bolo ešte aj za Éliho (1. Samuelova 1:3). Stále neexistovalo ústredie, v ktorom by mohol slúžiť sudca. Sudcovia sa preto ujímali moci podľa toho, ako si to vyžadovala aktuálna miestna alebo národná situácia. Situácia so sudcami bola otázna, lebo keď sudca zomrel, nemal po sebe okamžitého nástupcu. Biblický záznam tohto obdobia nachádzame v Knihe sudcov a Knihe Rút.

Od Samsona po Šalamúna

Hlavným nepriateľom izraelských kmeňov po vstupe do zasľúbenej krajiny boli neskôr Filištínci. Filištínske kmene sídlili na území Kanaánu už v čase patriarchu Abraháma, keď v Geráre kraľoval Abimelech (1. Mojžišova 26:1). Päť mestských štátov sa stalo filištínskymi pevnosťami: Aškalon, Ašdód, Ekrón, Gaza a Gát (1. Samuelova 6:17). Filištínci zápasili hlavne s Feničanmi o výnosný námorný obchod. Za Samsona, Éliho, Samuela a Saula hrozili zaujať územia obsadené Izraelom. Päť filištínskych na sebe nezávislých mestských vládcov sa príležitostne spojovalo za vojenskými a politickými účelmi proti Izraelu.

Významnými osobnosťami tohto obdobia boli: Éli, Samuel, Saul, Dávid a Šalamún. Najdôležitejšou udalosťou bol vznik Izraelského kráľovstva. Doba Éliho a Samuela je obdobím prechodu od vlády sudcov k sformovaniu kráľovstva. V Knihe sudcov nie je síce o nich zmienka, ale hovorí sa o nich v úvodných kapitolách 1. knihy Samuelovej 1:8:22, ktoré sú úvodom k rozprávaniu o prvom izraelskom kráľovi. Éli súdil Izraela štyridsať rokov (1. Samuelova 4:18) a Samuel súdil Izraela po všetky dni svojho života (7:15).

Éli a jeho príbeh

Príbeh Éliho vytvára pozadie Samuelovej služby. Ako hlavný kňaz zodpovedal za bohoslužby a obete vo svätyni v Síle. K nemu prichádzali Izraelčania pre rady v náboženských a občianskych záležitostiach.

Za Éliho dosiahlo izraelské náboženstvo najväčší úpadok. Nepodarilo sa mu vychovať svojich synov tak, aby si vážili Jahveho, Boha Izraela – „boli synmi beliála, nepoznali Hospodina“ (1. Samuelova 2:12). Za jeho jurisdikcie prevzali na seba kňazské povinnosti a využívali ľudí, ktorí prišli Bohu obetovať a uctievať ho. Znesväcovali svätyňu svojimi podlosťami a zhýralosťami bežnými v kanaánskom náboženstve.

Do tohto rozporuplného a problematického prostredia bol prinesený ako dieťa Samuel a zverený do starostlivosti Éliho. Samuel, zasvätený Bohu a podporovaný zbožnou matkou,

vyrastal v prostredí svätyne a odolával bezbožným vplyvom Éliho synov.

Éliho nedbalosť vyprovokovala Boží súd a podľa proroctva jeho synovia mali zomrieť a na ich miesto nastúpiť verný kňaz (1. Samuelova 2:27-36). Tieto prorocké slová sa naplnili rýchlo a neočakávane. Došlo k boju medzi Izraelčanmi a Filištíncami. Izraelčania prehrávali boj a rozhodli sa, že zo Síla prinesú na bojisko truhlu zmluvy, najsvätejší predmet v Izraeli predstavujúci prítomnosť Boha Izraela. S truhlou prišli aj obaja Éliho synovia. To bol hlboký náboženský poklesok, lebo si mysleli, že truhla, fyzický predmet, ich ochráni pred porážkou. Tým chceli Boha prinútiť, aby im slúžil. To však nedosiahli a utrpeli zdrvujúcu porážku. Truhla zmluvy padla do zajatia, Éliho synovia boli zabití, a keď sa o tom dozvedel Éli, zrútil sa a zomrel.

Pre Izrael to bol osudový deň. Podľa všetkého Filištínci svätyňu v Síle, ktorá predtým zjednocovala všetky izraelské kmene a aj samotné mesto, celkom rozbúrali. O niekoľko storočí neskôr Boh skrze proroka Jeremiáša varoval obyvateľov Jeruzalema, aby nevkladali svoju dôveru do budovy chrámu (Jeremiáš 7:12-24, 26:6-9). Rovnako ako sa Izraelčania v dobe Éliho spoliehali, že truhla zmluvy im zabezpečí ochranu a víťazstvo, tak aj Jeremiášova generácia sa spoliehala, že Jeruzalem ako mesto, kde prebýva Boh, nemôže padnúť do rúk pohanov. Prorocké slovo upriamuje ľud, aby sa podíval na zrúcaniny Síla a zobral si z nich historické ponaučenie. Archeologické nálezy uvádzajú, že Sílo bolo zničené v jedenástom storočí pred Kristom.

Samuel a jeho príbeh

Samuel v dejinách Izraela zaujíma výnimočné postavenie. Bol posledným sudcom. Ako sudca uplatňoval na celom izraelskom území občiansku a náboženskú jurisdikciu. Získal si veľký rešpekt a autoritu. Bol považovaný za najväčšieho proroka od doby Mojžiša. Hoci nepochádzal z Áronovho pokolenia, ktorému prislúchala kňazská služba a úrad najvyššieho kňaza, viedol bohoslužbu ako najvyšší kňaz.

Keď Éli zomrel a hrozil útok Filištíncov, Izraelčania sa obracali na Samuela ako na vodcu. Samuel unikol zbúraniu svätyne v Síle a usadil sa v Ráme, kde postavil oltár. Ráma sa však nestala náboženským či občianskym centrom izraelského národa. Samuel vykonával kňazské povinnosti a obetoval v Micpe, Ráme, Gilgale, Betleheme a inde na izraelskom území, kde to bolo potrebné. V tejto funkcii pôsobil aj potom, ako štátne záležitosti prevzal kráľ Saul.

Za súdnymi povinnosťami musel každoročne dochádzať do Bétela, Gilgala a Micpy (1. Samuelova 7:15-17). Z toho je možné usudzovať, že pred tým, ako určité povinnosti preniesol na svojich synov Joela a Abiáša (8:1-5), na svojich obchôdzkach krajiny navštevoval aj vzdialené mestá ako Beer-šeba.

Samuelovi patrí zásluha, že očistil Izrael od kanaánskych modloslužieb (1. Samuelova 7:3 a ďalej). V Micpe sa ľudia opakovane zhromažďovali k modlitbe, pôstu a obetiam.

Postupne však starší Izraela nadobudli presvedčenie, že najlepšie v boji proti filištínskej agresii bude, keď budú mať kráľa (8:1-6). Samuel to sprvu odmietal, ale na Boží pokyn tejto požiadavke ustúpil (8:7-9).[D)]

Samuel nevedel, koho si Boh vyberie za kráľa, ale keď prišiel k nemu po radu Saul, ktorý hľadal stratené oslice, porozumel, že ním má byť Saul z pokolenia Benjamina. Pochopil, že úrad kráľa je svätým poverením. Po víťaznej bitke nad Amóncami Samuel zhromaždil celý Izrael do Gilgala a verejne prehlásil Saula za kráľa nad celým Izraelom.

Počiatočné úspechy prvého izraelského kráľa však nemohli zakryť jeho slabosti. Saulovo kraľovanie v dôsledku jeho podozrievavosti, nenávisti a neposlušnosti Bohu skončilo neslávne a neúspechom. Aj keď si ho za kráľa vybral Boh a modliaci sa prorok Samuel ho pomazal, nebol schopný si uvedomiť, že základnou nutnosťou v posvätenom a výnimočnom poverení, ktoré mu zveril Boh, totiž aby spravoval jeho dedičstvo, bola poslušnosť. Za najpravdepodobnejší posledný rok Saulovho kraľovania sa udáva rok 1 011 pred Kristom. Kráľom, ktorého si namiesto Saula Boh vyvolil, sa stal Dávid z Júdovho pokolenia.

Dávidovo kraľovanie

(*1040 – †970 pred Kristom)

V dobe Saulovej smrti a po nej bol izraelský národ vnútorne značne rozdelený podľa jednotlivých pokolení. Za necelých desať rokov po Saulovej smrti sa celý Izrael zjednotil v podpore Dávida, ktorý začal svoje kraľovanie z malého kráľovstva na území Júdu. Začal kraľovať asi vo veku 30 rokov. Kraľoval 40 rokov. V Hebrone kraľoval 7 rokov a v Jeruzaleme 33 rokov (1. kniha kráľov 2:11; 1. kniha kroník 3:4). V dôsledku jeho vojenských úspechov, priateľského konania a zmlúv sa pod jeho kontrolu postupne dostalo územie od hraníc Egypta a Akabského zálivu až po horný Eufrat. Toto územie tvorilo Izraelské (Dávidovo) kráľovstvo za Dávidovho života. Medzinárodný rešpekt a uznanie, ktoré Dávid získal Izraelu, zotrvali až do posledných rokov Šalamúnovho kraľovania.

Nový kráľ sa vyznamenal aj ako náboženský vodca, pretože to bol muž podľa Božej vôle. Aj keď mu bolo odopreté priame postavenie chrámu, značne sa zaslúžil o jeho výstavbu. Pod jeho vedením kňazi a leviti efektívne zorganizovali k bohoslužbe celý národ. Dávidovo kraľovanie podrobne opisuje Druhá kniha Samuelova, Prvá kniha kráľov a Prvá kniha kroník.

Dávid za hlavné mesto zjednoteného Izraela zvolil Jeruzalem. Bolo to mesto, ktoré pre svoju strategickú polohu nebolo priamo vystavené útokom nepriateľa. Ako kanaánska pevnosť, v ktorej sídlili Jebuzejci, dlho odolávalo izraelským útokom. Za Józuu nebolo obsadené. Dobyli ho až Dávidovi bojovníci. Jeruzalem obsadili a Jebuzejcov vyhnali. Dávid sa tu usadil, mal tu svoj palác z cédrového dreva a táto pevnosť sa stala známa ako „Dávidovo mesto“ (1. kniha kroník 11:7).

Dávid túžil postaviť dôstojný príbytok pre bohoslužby Bohu Izraela. Prostredníctvom proroka

Nátana Boh Dávidovi oznámil, že stavba chrámu bude odložená až do doby, keď na tróne bude pevné postavenie zaujímať jeho syn (čítaj 1. knihu kroník 17:1-15). Boh tak uistil Dávida, že jeho nasledovníkom bude jeho syn a že ho nečaká rovnaký osud ako Saula. Dosah tohto sľubu daného Dávidovi ďaleko presahuje dobu a pôsobenie Šalamúnovho kraľovania. Sľub jasne znel, že Dávidov trón mal existovať raz a navždy, a preto z Dávidovho semena nevzišiel len Šalamún. Aj keď Dávidovi potomkovia páchali zločiny a hriechy a Boh ich okamžite odsúdil a potrestal, svoj sľub daný Dávidovi neodvolal a od jeho potomstva neodňal svoju milosť (Žalm 89).

Žiadne pozemské kráľovstvá alebo dynastie netrvali večne. Večne netrval ani Dávidov pozemský trón. Po prepustení izraelského národa z babylonského zajatia Izrael už viac nemal zemských kráľov. Bola to príprava na príchod kráľa z výsosti, Božieho Syna, ktorého mal Izrael prijať pri jeho príchode. Zasľúbenie, ktoré Dávid dostal, sa však týkalo večného trónu. Dávid tomu rozumel aj veril. A verili tomu aj mnohí z Izraela, ktorí Krista počas jeho zemskej služby oslovovali a titulovali „Syn Dávidov“. Zasľúbenie o kráľovskom semene, ktoré dostal Dávid, je obdobné ako zasľúbenie o semene, ktoré dostal Abrahám. Aj s Dávidom uzavrel Boh zmluvu charakteru milosti podobne ako s Abrahámom (Žalmy 89:4; Jeremiáš 33:20-22). Uistenie, ktoré sa dostalo Dávidovi prostredníctvom proroka Nátana, sa spája so sľubmi o Mesiášovi zo starozákonnej doby. Boh postupne napĺňal svoj počiatočný sľub z rajskej záhrady, že konečné víťazstvo nad satanom príde skrze semeno ženy (1. Mojžišova 3:15). Plné zjavenie Mesiáša prišlo cez prorokov v nasledujúcich storočiach.

Na konci svojho života Dávid na verejnom zhromaždení ustanovil za svojho nasledovníka na tróne Šalamúna. Šalamún bol verejne korunovaný a uznaný za kráľa (1. kniha kroník 28:1-8). Zatiaľ čo Dávidovo kraľovanie charakterizovali boje, kraľovanie jeho syna Šalamúna charakterizoval mier. Doba kraľovania Dávida trvala 40 rokov (1. kniha kráľov 2:11) a datuje sa do rokov 1 011 – 971 pred Kristom.

Šalamúnovo kraľovanie

Počiatok kraľovania Šalamúna je v Biblii stanovený vzhľadom na vyjdenie Izraela z Egypta. Šalamún začal kraľovať v roku 971 pred Kristom. Štyristoosemdesiat rokov po vyjdení z Egypta, v štvrtom roku kraľovania Šalamúna, začali stavať prvý chrám Bohu Izraela (1. kráľov 6:1). Chrám bol postavený, dokončený a posvätený.

Šalamúnovu vládu charakterizoval mier a blahobyt. Dávid kráľovstvo vybudoval a Šalamún žal ovocie jeho práce. Po Dávidovej smrti upevnil Šalamún svoje postavenie na tróne tým, že sa zbavil všetkých sprisahancov a opozície (1. kniha kráľov 2:12).

Šalamún začal kraľovať pomerne mladý. Podľa všetkého nemal ešte ani tridsať rokov, najskôr asi len okolo dvadsať (1. kniha kroník 29:1). Šalamún pociťoval, že pre svoj úrad kráľa nad Izraelom potrebuje Božiu múdrosť (1. kniha kráľov 3:7). V Gibeóne priniesol Bohu veľkú obeť a v noci vo sne sa mu zjavil Boh a dal mu uistenie, že jeho žiadosti o múdrosť vyhovie. Okrem bystrého rozumu dostal aj sľub, že pod podmienkou poslušnosti dostane aj veľké bohatstvo a dlhý život (1. kniha kráľov 3:3-15).

Koniec Šalamúnovho kraľovania je tragický. Zdá sa priam neuveriteľné, že štyridsaťročná vláda izraelského kráľa (1. kniha kráľov 11:42), ktorý dosiahol Božím požehnaním vo svojej dobe vrcholu múdrosti, bohatstva, slávy a medzinárodného uznania, skončí neúspechom. Ku koncu

svojho života sa Šalamún obrátil k cudzím bohom. Tým sa celý Izrael znova dostal na cestu modloslužby, za čo ho stihli Božie súdy. Prostredníctvo proroka Ámosa bolo Izraelu pripomenuté: „Len vás som poznal zo všetkých čeľadí zeme, preto navštívim na vás všetky vaše neprávosti“ (Ámos 3:2). Micheáš oznamuje: „Počujte, vrchy, pravotu Hospodinovu, i vy, pevné skaly, základy zeme, lebo Hospodin má pravotu so svojím ľudom a s Izraelom rieši spor“ (Micheáš 6:2).

Modlárstvo nemohlo byť Šalamúnovi tolerované. Boží hnev (1. kráľov 11:9-13) Šalamúnovi oznámil pravdepodobne prorok Achiáš (verš 29). V dôsledku Šalamúnovej neposlušnosti malo byť izraelské kráľovstvo rozdelené. Dávidovo potomstvo malo aj naďalej vládnuť nad časťou kráľovstva kvôli sľubu, ktorý Boh dal Dávidovi, s ktorým uzavrel zmluvu, a kvôli Jeruzalemu, ktorý si Boh vyvolil (verš 13). Boh svoj sľub neporušil, aj keď Šalamún prišiel o svoje požehnanie a Božiu priazeň. Kvôli Dávidovi nemalo byť kráľovstvo rozdelené počas Šalamúnovho života, ale mier a bezpečnosť kráľovstva mali byť ohrozené už na konci jeho vlády. K tomu aj došlo zo strany okolitých národov, ale najvážnejším a konkrétnym faktorom rozkladu kráľovstva sa ukázal jeden zo Šalamúnových služobníkov, Nebátov syn Jeroboám, ktorý pozdvihol ruku na kráľa (príbeh je opísaný vo veršoch 11:26-40). Šalamún sa usiloval Jeroboáma zabiť, ale ten utiekol do Egypta a tam u Šišaka našiel až do Šalamúnovej smrti azyl.

Šalamúnovo kráľovstvo vydržalo problémy až do konca jeho života. Bolo rozdelené až po jeho smrti. K obom udalostiam došlo v roku 931 pred Kristom.

Poznámky

A) Noachova/Noeho potopa začala v roku 2 522 pred Kristom, Abrahám sa narodil v roku 2 170 pred Kristom, Izák v roku 2070 pred Kristom, Jakob v roku 2010 pred Kristom. Izrael odišiel dolu do Egypta v roku 1 880 pred Kristom a vyšiel z neho v roku 1 450 pred Kristom.

B) Poznámka k datovaniu podľa systému „pred naším letopočtom“ (pred n. l.; pred Kristom).

Náš letopočet začína rokom 1 n. l. (po Kristovi). Doba „pred naším letopočtom“ končí rokom 1 pred n. l. (pred Kristom alebo v inom označovaní sa pred číselný údaj dáva znamienko „-“). V pohľade na číselnú časovú os systému „náš letopočet“ je to rok „-1“. Pán Ježiš Kristus sa narodil 25. decembra v roku „-1“. Udalosť stvorenia sveta na číselnej časovej osi systému „pred naším letopočtom“ má číselný údaj „-4178“ (došlo k nej v roku 4178 pred n. l.; pred Kristom). Čím má udalosť, ku ktorej došlo pred naším letopočtom (pred n. l.), na číselnej časovej osi v absolútnej hodnote väčšie číslo, tým nastala skôr – táto udalosť predchádza udalosť s číslom v absolútnej hodnote menším.

Ešte jeden príklad: Abrahám sa narodil v roku „-2170“ a 75 rokov mal v roku „-2095“ (vtedy vyšiel z Cháranu a odišiel do Kanaánu).

S udalosťami, ktoré nastali v „našom letopočte“, teda po roku 1 n. l., je to presne naopak. Čím má udalosť na číselnej časovej osi väčšie číslo, tým ide o neskoršiu udalosť voči udalosti s menším číslom.

Rovnako je to aj s obdobiami ako storočie či tisícročie. Príklad: Jakob s rodinou prišli dolu do Egypta v roku 1 880 pred n. l., čiže začiatkom druhého tisícročia pred n. l. Dávid začal kraľovať asi v roku 1 011 pred n. l., teda na konci druhého tisícročia.

C) Božie zasľúbenie o zasľúbenej krajine Kanaán neznelo tak, že Izrael bude krajinu zdieľať s pohanmi a neustále s nimi bojovať. Naopak, v krajine mali byť slobodní od nepriateľov a oddýchnuť si. To je prepojené na Božie zasľúbenie o odpočinku a o Božej vlasti. Realita pobytu izraelského národa v Kanaáne je však úplne iná. Neustále bojujú s nepriateľskými okolitými pohanskými národmi. Pohanské národy žijúce v Kanaáne boli tak veľmi hriešne, že Boh sa rozhodol ich úplne zahladiť a zem dať Izraelitom. Nástrojom tohto Božieho súdu bol práve izraelský národ. K úplnému zahladeniu však nedošlo. Zo zemského pohľadu to bolo pre zlyhanie Izraela. Z pohľadu Božej zvrchovanej vôle to bola súčasť jeho zámeru. Izraelčania v zemi museli neustále zvádzať boje s pohanskými susedmi a pohanskí susedia im boli zvodom a osídlom, pre ktoré Izrael upadal do modlárstva, robiac tak ako oni. Zvyšky pohanských národov Boh ponechal v zemi na skúšku, či Izrael obstojí a zostane verný a poslušný. Neustále boje s okolitými národmi im zase mali pripomínať, že ešte nevošli do odpočinku a že ešte nie sú v tej pravej vlasti, ktorú im Boh zasľúbil, ktorou je nebeská vlasť (pozri Židom kapitolu 11).

D) Izrael ako národ nemal mať (zemského) kráľa, ale priamo byť pod vládou Boha. Izraelčania chceli mať kráľa tak ako okolité národy. To však bola hriešna túžba. Napriek tomu Boh pristúpil na to, aby kráľa mali, aj keď to bola ich zlá žiadosť. Boh v tom mal svoj zvrchovaný zámer. Veď koniec koncov Dávid bol predobraz Krista ako kráľa a Kristus je konečným naplnením úradu kráľa Božieho ľudu a počas zemskej služby je nazvaný Syn Dávidov, pretože má prevziať Dávidov trón. To, že mať ľudského kráľa v Izraeli nebol dobrý nápad, sa ukázalo na celej histórii Izraela v dobe kráľov, lebo králi boli často a v rôznej miere bezbožní, neposlušní, modlárski, čím opakovane priviedli súd na celý národ, čo vyvrcholilo zajatím a po zajatí už (zemského) kráľa nemali.

Zdroje

1) J. D. Douglas (vedúci editor) a kol., Nový biblický slovník, Návrat domů, Praha 2017,

ISBN 978-80-7255-393-8

a) heslo: Chronologie Starého zákona

b) heslá: Kanaán a Palestína

2) Samuel J. Schultz, Starý zákon mluví, Czech edition, 1991, Viena, Austria

3) Stručná história izraelského národa – 1. časť, Solas číslo 61, zima 2023, str. 28-43